

Két bácskai turné

Ortutay Gyula 1971-es újvidéki és 1974-es szabadkai tartózkodásának
eddig felderített eseményei

Egy esztendővel Ortutay Gyula (1910–1978) születésének századik évfordulója előtt az egykori tanítvány, később tanszéki munkatárs és bizalmas, Voigt Vilmos, a mai magyar folklorisztika vezető egyénisége, Ortutay tanszékének későbbi professzora áttekintést tett közzé *A százéves Ortutayról* címmel. (*Bácsország*, 2009/3. [50. szám] 14–19.) A dolgozat felvázolja Ortutay pályáját, a munkásságának megítélésével kapcsolatos problémákat, s részletezi bácsországi kapcsolatait, vagyis egykori bácskai tartózkodásait és valószínű itteni gyűjtéseit – elsősorban Ortutay Naplójának addig megjelent I. kötete alapján. A dolgozat végén az alábbi sorok is olvashatók: „Külön feladat lenne szülőháza megtalálásának, majd emléktáblával ellátásának története, egyáltalán újvidéki és szabadkai útjainak leírása. Noha egyre kevesebben, talán még élnek olyanok, akik ezek lebonyolításában is részt vettek.” Végül arra utal a szerző, hogy az évforduló ne csak az ünnep, hanem „a kutatómunka alkalma is legyen”.

Közben elmúlt Ortutay születésének századik évfordulója, s az előre beharangozott nagy szabadkai Ortutay-konferenciából nem lett semmi; a nagy felhajtásból mindössze egy fényképkiállítás megrendezésére futotta. (A jellemző szabadkai kisszerűségből csupán egy zentai reprízre futotta, nehogy már az újvidéki magyarok is láthassák, hogy Szabadka szellemi potenciálja mit tudott Ortutayból vagy Ortutay kapcsán kicsikarni!) Nem tapasztalni tehát, hogy Ortutay szülővárosának folkloristái hallgattak volna professzoruk szavára, s felgyűrték volna a gatyaszárat ismeretlen Ortutay-vonatkozások után kutatva. (E dolgozat későbbi ókumlálói számára előre közlöm, hogy a gatyaszár említése korántsem olcsó élc, mindössze utalás Ortutay egyik emlékező szövegére, melyben az ünnepelt arról ír, hogy ő a „gatyológiát” választotta a külföldi ösztöndíj helyett – legalábbis egyik szegedi professzora szerint. Aki nem hiszi, járjon utána!) Nincs nyoma tehát a

kutatómunkának Ortutay ürügyén. Eddigi ismereteim szerint az Ortutay-centenárium kapcsán mindössze a magam oknyomozó dolgozatkája látott napvilágot, melyben Ortutay Fedics-könyvének (1940) szerb recepcióját bátorkodtam feltárni. (*A Fedics-jelenség külhoni recepciójához. A fiatal Ortutay szerb kapcsolatai nyomában. Hid, 74[2010] No 3. 3–22.*) Amíg tehát a szabadkai Ortutay-szakértők kirukkolnak dolgozataikkal, közzéteszem azokat az adatokat, amelyek Ortutay 1971-es újvidéki és 1974-es szabadkai útjaival kapcsolatban – ismereteim mai szintjén – lehetővé teszik a két út eseménytörténetének rekonstruálását.

Mi sem jellemzőbb egyébként – tehetném ismét hozzá –, hogy 1990-ben (az addigra már megboldogult) Ortutay születésének 80. évfordulója jegyében a szabadkai *Üzenet* folyóirat *Ortutay Gyula emlékezete* felirattal komoly hármasszámot hozott ki, melyben senki nem tartotta érdemesnek, hogy utánajárjon Ortutay alig másfél-két évtizeddel korábbi bácskai útjainak. Amikor a néhai Dér Zoltán szerkesztő közreműködésre kért fel még az emlékszám tervezése során, magam is ígértem a lap számára egy néprajzi tanulmányt, ami meg is jelent. (*Üzenet, 20[1990] No 7–9. 592–606.*) Továbbá felhívtam a szerkesztő figyelmét arra a két interjúra, melyeket azóta is őrök lapkivágat-gyűjteményemben. Dér Zoltán nyomban elkérte a két Ortutay-interjú szövegét, s le is hozta a nevezett *Üzenet*-számában. (S természetesen vissza is adta az eredeti közléseket.) Ezek egyikéről (amely egyébként eredetileg a szabadkai *7 Nap*-ban jelent meg 1977-ben) Voigt Vilmos elmondta lényeglátó véleményét, amihez magamnak nincs mit hozzátennem. (Lásd a *Bácsország* fentebb említett számában.) A másik interjú, mely eredetileg a *Magyar Szó*-ban jelent meg, kimondottan szabadkai vonatkozású, s Ortutay 1974-es ottani tartózkodásának fontos írott dokumentuma. Újabban azt tapasztalom, hogy ezt az interjút hivatkozzák (*Magyar Szó, 2010. április 12. 10. p.*), a kóbor apácák megtevesztése céljából az eredeti megjelenés helyét jelölve meg, s közben nyilván az *Üzenet* Ortutay-számából származik az idézet, nem pedig külön helytörténeti kutatás eredménye. Érdeklődéssel várom a szabadkai kutatások eredményét, melyben feltárják majd azokat az adatokat, melyek Ortutay 1974-es szabadkai tartózkodásával kapcsolatban az említett *Magyar Szó*-cikk adataihoz képest újat és főleg többet mondanak.

Ortutay Gyula 1971 márciusában tartózkodott Újvidéken. Ez a tartózkodás jól rekonstruálható írott források alapján. A látogatást az újvidéki *Magyar Szó* az alábbi rövidhírben jelentette be a lap híroldalán (*Magyar Szó, 1971. március 19. 9. p.*): „Ortutay Gyula Újvidékre látogat. Ortutay Gyula neves magyar néprajztudós, a Magyar Néprajzi Intézet igazgatója, mint a Hungarológiai Intézet vendége vasárnap Újvidékre látogat. A magyar néprajz kiváló ismerője 3–4 napig marad a tartományi székvárosban,

s a Bölcsészeti Karon a Magyar Tanszék kérésére előadást tart. Ezenkívül Szabadkára is ellátogat.” A rövidhír korrekt megfogalmazású, ennek ellenére több tévedést is tartalmaz. Ortutay akkor az MTA Néprajzi Kutatócsoport nevű néprajzi intézményt igazgatta, ezt az intézetet nevezik napjainkban az MTA Néprajzi Kutatóintézetének. Ugyanebben a napilapban néhány nap múlva az alábbi hír jelent meg: „Ma délelőtt: Ortutay Gyula előadása az egyetemen. Ortutay Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének igazgatója, aki, mint írtuk, a Hungarológiai Intézet vendégeként Újvidéken tartózkodik, ma délelőtt 11 órakor előadást tart az Újvidéki Bölcsészeti Karon. Előadásának témája: *A magyar népmesekutatás módszerei*. A neves magyar néprajztudós a két intézet együttműködése, kutatócsere keretében látogatott hozzánk. Háromnapos itt-tartózkodása idején megismerkedik a Hungarológiai Intézet munkájával, néprajzkutatói terveinkkel stb. Előadását a Bölcsészeti Kar második emeleti termében tartja.” (*Magyar Szó*, 1971. március 23. 9. p.) Eddigi ismereteim szerint napilapunk a későbbiek során a látogatással nem foglalkozott. Meglepő, hogy sem a lap, sem pedig a Hungarológiai Intézet valamelyik munkatársa nem készített interjút Ortutayval.

A vendéglátó újvidéki Hungarológiai Intézet folyóirata, a *HITK* két ízben is – sajnos, csak kurta közlés formájában – számol be a pesti folklorista látogatásáról: „Intézetünk a külföldi (főleg magyarországi) tudományos intézetekkel való megállapodás értelmében az alábbi tudományos kutatókat látta vendégül: [...] Dr. Ortutay Gyula akadémikus, a (sic!) MTA Néprajzi Intézetének igazgatója [...]” (*HITK*, 3[1971] No 5–6. 179.) Valamint a következő számban: „Intézetünk az elmúlt jelentés-időszakban vendégül látta: Dr. Ortutay Gyula akadémikust, egyetemi tanárt, a (sic!) MTA Néprajzi Kutató Csoportja részéről (1971. március 21–24.) és...” (*HITK*, 3[1971] No 7. 168.) Ugyanott felsorolásra kerülnek azok az intézmények és magánszemélyek, amelyek és akik „értékes adományokkal” gazdagították az Intézet könyv- és dokumentumtárát. Ezek között ott szerepel Ortutay neve is. Adománya(i) nem kerül(nek) megnevezésre.

Ennyi tudható meg ebben a pillanatban az írott források alapján Ortutay Gyula 1971. március végi újvidéki látogatásáról. Az Intézet folyóirata nem számol be Ortutay előadásáról (előadásairól?), erről az itteni forrásokban kizárólag a *Magyar Szó*-ból lehet tudomást szerezni. Megjelent viszont *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* (*HITK*) lapjain Ortutay *A magyar népmesekutatás módszerei* című tanulmánya, amely feltehetően a Magyar Tanszéken elhangzott előadás szövege, hisz a két cím azonos. A *HITK* semmiféle jegyzet vagy utalás formájában nem közli, hogy a tanulmányt a szerző előadta vagy felolvasta volna. (*A közlés pontos adatai: HITK*, 3[1971] No 7. 5–12.)

Időközben megjelent Ortutay Naplójának III. kötete, melyben az itt tárgyalt időszak (1971, március) feljegyzései is szerepelnek. Mielőtt tehát az újvidéki tartózkodás eseménytörténetével kapcsolatban néhány megjegyzést tennék, idézem magát az Újvidékre látogató vendéget. Ennek alapján láthatóvá válik ugyanis, hogy Ortutay miként látta az újvidéki turnét, mi maradt meg belőle emlékezetében, s számára mik voltak hangsúlyos pontjai. Ortutay írja (Budapest, 1971. 3. 20.): „Holnap autóval Újvidékre utazom, az Egyetem és a Hungarológiai Intézet meghívására. Előadást – esetleg előadásokat is kell tartanom. Gondolom, három napig leszek ott, meg a vasárnap délután. Ez is fáraszt, nagyon, a szokás szerint nagyon összefutottak a dolgaim. Kedden–szerdán voltak a választás előtti jelölőgyűléseim.” Naplójában 1971. 4. 3-án számol be újvidéki útjáról, s közli tapasztalatait: „Újvidék jól sikerült: az előadásom is, a több mint háromórás konzultáció hasznos volt, *Szeli István*nal, *Bori Imrével*, a Hungarológiai Intézet fiatal tagságával voltam együtt, jól megértettük egymást. 24-én, születésnapomon késő délután már idehaza voltam, és örömöm volt idehaza is. A jugoszláviai útnak voltak kedvetlen pillanatai, a sok szemét, piszkos elhanyagolt utcák, nagy drágaságról, a köztársaságok szétesettségéről panaszkodnak – valami állandósult ideiglenesség, bizonytalanság érződik a levegőben... A magyarság külföldön itt a legszabadabb, már a szocialista országokban, s bár itt is másodrendű állampolgárok, de öntudatosak, s ez ellen a másodrendűség ellen berzenkednek; szókimondóak, őszinték. Személyesen *Bori Imrét* sajnáltam meg, pedig okom lenne *Radnóti* könyve miatt haragudnom rá – mégis szívembe zártam ezt a konok, sértődékeny, mindig külön utakat kereső s tehetséges embert. Szenvedélye, szerelme az irodalom, s mindig azért is mást akar mondani, mint a többiek. Pláne, ha hivatalosnak érez valamely tézist. Ez aztán extravaganciákhoz vezet. S közben nagyon fáj neki a hazai bírálat, éles vita. Velem ő is, a derék nyárspolgár *Szeli* is nagyon barátkozgatott.”

Naplója szerint ennyi csapódott le Ortutayban csaknem négy napos újvidéki tartózkodása után, azt sem rögtön fogalmazta meg, hanem csaknem két héttel később, egy bécsi út előkészületei során. S olyan bécsi út előkészületeiről volt szó, amelynek során Ortutaynak semmi dolga nincs Bécsben, csak elmegy gépkocsivezetőjével, akinek ott kell szervizeltetnie Ortutay szolgálati Volvóját. S előre örül a várható pihenésnek, a bécsi Mátyás-pincében tervezett ebédnek, meg annak, hogy esténként „sexy filmeket” fog nézegetni. Arról egy szava sincs a hedonista Ortutaynak, hogy Újvidéken milyen fogadtatásban volt része, pedig Naplójából tudjuk, hogy külföldi útjai során akkurátusan fontosnak tartja megörökíteni, hogy hány

ebéd- és vacsorameghívásban volt része, hány és milyen fogásokat evett végig, mit és mennyit ittak. Hogy Újvidéken voltak-e ebéd- és vacsorameghívásai, arról nincsenek adatok, azt viszont a Hungarológiai Intézet egyik akkori (akkor még) fiatal munkatársától tudom, hogy Ortutayt és gépkocsivezetőjét, a Naplójából jól megismerhető intimusát, Öcsit, az akkori és későbbi újvidéki szállodaipar legreprezentatívabb hoteljében, a péterváradai Varadin Szállóban helyezték el, ami egyébként nem volt egy utolsó hely. Nem hihető, hogy itt Ortutay csapnivaló szállásban és ellátásban részesült volna. Egy Ortutay-rangú magyar akadémikus ennél jobb ellátásban az akkori Újvidéken nem is részesülhetett volna.

Azt sem részletezi Ortutay, hogy a Hungarológiai Intézet igazgatójával (Szeli Istvánnal) és a Magyar Tanszék tanszékvezetőjével (Bori Imrével) a háromórás konzultáció során miben értették meg jól egymást. S miben az Intézet fiatal tagságával. Gondolom, az Intézet akkor körvonalazódó néprajzi terveiről szólhatott a konzultáció. Ortutay egy előadásáról számol be, annak témáját és címét azonban nem tartotta fontosnak feljegyezni. Mindez annyira lényegtelen lett volna a körülrajongott akadémikus számára? Az az ember érzése, hogy az újvidéki út a Hungarológiai Intézetben és a Magyar Tanszéken nem jelentett többet Ortutay számára, mint egy vidéki, könnyű kirándulás, de annyit semmiképpen sem, mint egy bécsi szolgáltatáautó-szervizeléssel egybekötött, egyébként alapjában véve komolyabb cél nélküli kiruccanás.

Mindenesetre a bemutatott forrásokból pontosan kiszámítható, hogy Ortutay és gépkocsivezetője, Öcsi, 1971. március 21-étől 24-éig tartózkodott Újvidéken, azzal, hogy 24-én késő délután már vissza is értek Pestre. Hogy a *Magyar Szóban* felröppentett szabadkai látogatás megvalósult volna, arról Ortutay nem szól Naplójában. Ebből az következik, hogy nem is valósult meg. Az is biztos, hogy a pesti folklorista akadémikus 1971. március 23-án délelőtt 11 órakor *A magyar népmesekeletés módszerei* címmel előadást tartott az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékén, hogy melyik teremben, azt nem tudom, hisz a napilapunkban megjelent beharangozó szövegben szereplő „második emeleti terem” megfogalmazás pontatlan. Akkor a Njegos utcai kari épületben a második emeleten több terem is alkalmas lehetett ilyen előadás céljára. (Magam is abban a kari épületben végeztem egyetemi tanulmányaimat.) Ortutaynak ugyanilyen címen tanulmánya jelent meg a Hungarológiai Intézet folyóiratában (a pontos adatokat lásd fentebb!), tehát nyilvánvaló, hogy ez a szöveg hangzott el vagy került felolvasásra.

Hogy 1971-es tavaszi újvidéki útja során Ortutay voltaképpen hány előadást tartott, csak azt az egyet, amely bizonyítható, vagy többet is, annak kapcsán legalább egy adat kételyeket ébreszthet. Ortutay ugyanis 1974-es

szabadkai tartózkodása során válaszolt a *Magyar Szó* (ma már ismeretlen) munkatársának néhány kérdésére, s válaszai közt többek között ezt is mondta: „Magam is tartottam Újvidéken mind a Hungarológiai Intézetben, mind a Magyar Tanszéken előadást.” (*Magyar Szó*, 1974. február 20. 12. p.) Valószínű, hogy három esztendő távlatából Ortutayt félrevezette emlékezete, s az intézeti konzultációt vélhette második előadásnak. 1971 után ugyanis nem fordult meg többet Újvidéken. A másik adat, amely további újvidéki Ortutay-előadást emleget, könnyedén cáfolható.

Beszédes Valéria írja Ortutay születésének 90. évfordulója jegyében a szabadkai *Szabad Hét Napban*, 2000-ben: „A 70-es években Újvidéken a Hungarológiai Intézetben a vajdasági néprajzkutatás ügye, valamint Borbély Mihály meséinek újbóli kiadása is szóba került, az intézet munkatársai, Szeli István és Bori Imre őt is megkeresték, a tanácsát kérték a munka megszervezéséhez. Ebben az időben az újvidéki egyetemen a Magyar Tanszék harmadik fokozata hallgatóinak is előadást tartott.” (*Szabad Hét Nap*, 2000. június 7. 14. p.) Nos, az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékén a magiszterképzés (ahogy akkor mondtuk: a harmadik fokozati képzés) az 1972/1973-as tanévben kezdődött meg, tehát egy esztendővel Ortutay Gyula újvidéki turnéja után. Akkor iratkoztam be magam is ezekre a stúdiumokra (ez volt az első nemzedék), s számunkra Ortutay nem is tartott előadásokat. A folklorisztikai tárgyakat a pesti Folklore Tanszék munkatársai: Voigt Vilmos, Dömötör Tekla tartották, rajtuk kívül még Vargyas Lajos és mások.

Mint az előbbieken ismertetett írásos adatok, valamint az emlékezet alapján felsorakoztatott adatok konfrontációja is mutatja, az emlékezet ingoványos talaj; csak akkor érdemes rá hivatkozni vagy hagyatkozni, ha a korhű írásban rögzített adatok végleg kifogynak. Pedig mindössze negyven esztendő telt el Ortutay Gyula újvidéki látogatása óta, s még egy ócska fényképfelvételt sem tudok felhajtani, mely a pesti folklorista akadémikus tanszéki előadásán vagy a Hungarológiai Intézetben folyt konzultációja során készült volna!

S az újvidéki látogatással kapcsolatos áttekintés végén ide kívánczik még néhány megjegyzés. A *Szabad Hét Nap* fentebb citált és cáfolt szerzőjének évfordulós dolgozata még legalább két illúzióromboló adatot tartalmaz (a szerző a pesti Folklore Tanszék végzett diákja!). Több ízben emlegeti az Ortutay által szerkesztett Új Magyar Népköltési Gyűjtemény sorozatot Új Magyar Népköltészeti Gyűjtemény címen, s „a már világhírű Fedics János”-ról beszél, mint Ortutay adatközlőjéről, akit egyébként Fedics Mihálynak hívtak.

Egy pesti diáknak ilyen hibákat nem illik ejtenie még Ortutay Gyula kapcsán sem. Egyébként azon, hogy mennyire világhírű Fedics Mihály

(nem pedig Fedics János), azon el lehetne gondolkodni annak az ismertetésnek fényében, melyet Honti János írt Ortutay *Fedics Mihály mesél* (*ÚMNGY 1., Budapest, 1940*) című könyvéről még 1940-ben, s éppen az idén vált ismét megismerhetővé (ma olvasható: *Voigt Vilmos: Meseszó* című tanulmánykötetének függelékéeként – *Budapest, 2007–2009. [2010] 418–420.*), de az említett világhír Heller Bernát ugyancsak még 1940-ben írt (de csak 1946-ban megjelent) ismertetésének fényében is – finoman fogalmazva – kissé problematikus (lásd: *Ethnographia 56[1945] No 1–4. 41–48.*). A folyóirat egyébként 1946-ban jelent meg.

Ami Ortutay újvidéki előadását illeti (*A magyar népmesekutatás módszerei*), nem volt a „misszióhoz” illő, erre az alkalomra készített áttekintés; „a neves magyar néprajztudós”, ahogy a *Magyar Szó* körülrajongta a pesti vendéget, voltaképpen elővette egyik régebbi dolgozatát, lefújta róla a port, s némi változtatásokat alkalmazva adta elő és engedte át közlésre a *HITK* következő száma számára. A dolgozat ugyanis nyolc esztendővel korábban már megjelent (*Valóság, 7[1964] No 8. 14–20.*). E korábbi közlés jegyzeteiből viszont tudható, hogy azt Ortutay ugyanabban az évben előadta Párizsban egy tudományos előadás-sorozat keretében. Ennek a dolgozatnak a pályafutása ezzel még nem zárult le. Ortutay írja Naplójában a következőket: „A magyar népmesekutatás módszereiről szóló s a magyar népköltési kutatás első korszakáról szóló előadásaimat Matti Kuusi vezette be. Ez utóbbi címen már tartottam egyszer előadást, nyomtatásban is megjelent, a jó finnek mégsem emlékeztek rá – szerencsémre.” (*Napló III., Budapest, 2010. 134., a feljegyzés 1969. 10. 11-én íródott.*) A dolgozatot tehát Ortutay előadta Párizsban, Helsinkiben és Újvidéken is, s magyarul két ízben kiadta (némi változtatásokkal és kihagyásokkal nálunk is). Hogy franciául és finnül megjelent-e, nem tudom. Az viszont biztos, hogy szerzője nem sokkal az újvidéki turné után, 1971 júniusában Ungvárra utazott, s ugyancsak „missziót” teljesítve, a dolgozatot még egyszer kamatoztatta, mert az útjáról ugyancsak később és kapkodva beszámolva (*1971. 7. 7-én, Napló III., 2010. 236–241.*) írt beszámolójában olvassuk: „Három napon át két-két órán át előadást tartottam a magyar folklór történetéről, a mi módszertani elveinkről, eredményeinkről és külön a népmesekutatásról. A hallgatóság is megragadó volt, valami nyolcvanan minden órán részt vettek, jegyezték, nagyon figyeltek, s az utolsó előadás után egy kis konzultációt is tartottam, okosak voltak a kérdéseik, s végül persze, virágokat is kaptam.” (*Ugyanott: 237.*) Ennyit az újvidéki tanszéki előadásról és kontextusáról. Egyébként Ortutay akkori mindennapjairól, közszerepléseiről, hazai és külföldi utazgatásairól, szerelmi bonyodalmairól el kell olvasni Naplóját. Ennek a teljes zűrzavarnak fényében lehet csak megérteni örökös kapkodásait, túlvállalásait, s azt is, hogy mindennek tükrében az újvidéki

„misszió” alig játszhatott fontos szerepet; egyike volt Ortutay rutinosan előadott megszokott rolléinak. Úgy tűnik, Újvidéken nem lehetett elég sűrű a tömjénfüst, nem záporoztak a dékáni fogadások, ebéd- és vacsorameghívások, mint Ungvárott, talán nem folyt annyi konyak sem, mint a Kárpátalján (bár ebben nem vagyok biztos), ez indokolhatja az újvidéki és ungvári turnéről szóló beszámolók közötti (nem csak terjedelmi) különbségeket. Úgy tűnik, Ortutayban csak az csapódott le Újvidék kapcsán, hogy az akkori két vezető jugoszláviai magyar értelmiségi (Szeli és Bori) vele „nagyon barátkozgatott”, de hogy voltaképpen miről is volt szó az (akkor még szépreményű) Hungarológiai Intézet néprajzi (és egyéb) tevékenysége, programja és főleg tervei kapcsán, azt nem tudjuk meg Ortutaytól.

Magának az újvidéki tartózkodásnak apropója kapcsán is kollízió mutatkozik Ortutay Naplója (tehát a maga felfogása) és az újvidéki írott források között. Ortutay ezt írja: „Újvidékre utazom az Egyetem és a Hungarológiai Intézet meghívására.” Ezzel szemben az idézett újvidéki forrásokból tudjuk, hogy az újvidéki látogatásra a Hungarológiai Intézet és a budapesti MTA Néprajzi Kutatócsoport közti rendes évi kutatócsere-egyezmény keretében került sor. A kutatók személyét nem a fogadó fél, hanem a kiküldő fél határozta meg. Az „Egyetem” meghívására tehát ilyen esetekben nem volt szükség, s nyilván ilyen meghívás nem is volt. Az viszont elképzelhető, hogy a Hungarológiai Intézet örömmel vette annak hírért, hogy az MTA NKCS igazgatója lesz (gépkocsivezetőstül) az 1971. évi „cseregyerek”, hisz vele (tehát Ortutayval) meg lehet tanácskozni az Intézet formálódó néprajzi kutatási elképzeléseit. Hogy előadás tartására is felkérték a Bölcsészkar Magyar Tanszékén, amely akkor még független volt a Hungarológiai Intézettől – kényszerű összeolvasztásukra később került sor – az természetes, s a vendég iránti tisztelet jele volt. S az is, hogy az előadás szövegét (nem tudván, hogy az már korábbról publikus) közlésre elkérték és le is közölték az Intézet folyóiratában. Az állapítható meg tehát legvégül Ortutay Gyula 1971 márciusában tett újvidéki látogatása és tanszéki előadása kapcsán, hogy akkor – legalábbis a jugoszláviai magyar humán tudományosság – sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonított neki az akkori szárnyaló (naiv) eufória idején, mint az valójában volt. Legfeljebb egyféle leereszkedő vállvergetést lehet benne látni a magyar tudományosság és Ortutay részéről. Újvidék mindenesetre arra legalább jó volt Ortutay számára, hogy a húsvéti ünnepek előtt családja számára megvegye az ajándékokat. Ezt írja Naplójában: „Zsuzsának meg a lányoknak s az unokáknak ugyanis Újvidéken jól bevásároltam.” (*Napló III., 2010., 207.*)

Ami Ortutay Gyula 1974 februárjában tett szabadkai látogatását és előadását illeti, annak kapcsán az írott források – ebben a pillanatban – az alábbi eseménytörténet felvázolását teszik lehetővé. A *Magyar Szó* szabadkai oldala az alábbi beharangozó hírt tette közzé: „Ortutay Gyula a ma-

gyar népballadáról. A Magyar Tudományos Akadémia tagjának előadása Szabadkán. Ortutay Gyula a Magyar Tudományos Akadémia tagja, pénteken este hat órakor MAGYAR NÉPBALLADÁK címmel előadást tart Szabadkán a Kultúra Székházának nagytermében. A rendkívül érdekesnek ígérkező előadás rendezői minden érdeklődőt szívesen látnak.” (*Magyar Szó, 1974. február 14. 10. p.*) Másnap (pénteken) az alábbi hír jelent meg ugyancsak a napilap szabadkai oldalán: „Ma: A magyar népballadáról. Ma este hat órakor Ortutay Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia tagja előadást tart a Magyar népballadák címmel a Kultúra Székházának nagytermében. Az előadással egybekötve megtekinthető a Városi Múzeum vojlovicai szöttesek és varrottasok kiállítása.” (*Magyar Szó, 1974. február 15. 5. p.*) Néhány nappal később – ezúttal már nem a napilap szabadkai oldalán, hanem a lap egész tartomány számára szerkesztett művelődési oldalán – ahol ugyanakkor a kor magyar irodalmának kitűnőségei: Dobosi Imre, Garay Gábor és Simon István újvidéki vendégszerepléséről is beszámoltak fényképpel is illusztrálva –, rövid beszámoló és interjú jelent meg Ortutay előadásáról és a jugoszláviai magyar néprajzkutatásról kifejtett véleményéről:

„*Szervezett néprajzkutatás*

Február 15-én a szabadkai Városi Múzeum meghívására a Kultúra Székházának nagytermében dr. Ortutay Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének igazgatója előadást tartott a magyar népballadáról. Ebből az alkalomból kértük ki véleményét néhány kérdéssel.

– *Mennyire ismeri a jugoszláviai magyar néprajzkutatás eredményeit?*

– Többé-kevésbé ismerem az itt folyó munkát, kutatásokat, s mivel az utóbbi években egyre szervezettebbé válik, igen értékesnek, jónak tartom. Magam is tartottam Újvidéken, mind a Hungarológiai Intézetben, mind a Magyar Tanszéken előadást. Mi publikáltuk Penavin Olga nagyon értékes népmese-gyűjteményét, amely a jómagam szerkesztette sorozatban, az Új Magyar Népköltési Gyűjteményben jelent meg. Hallgatóink között vannak jugoszláviai magyar folklóristák, így az elmúlt években Tóth Ferenc Újvidékről, de idén is van két-három hallgatónk. Az itteni kutatásoknak a publikálása talán lehetne gazdagabb, hiszen szép gyűjtőmunka folyik már az itt dolgozó néprajzkutatók körében, és érdemes lenne ezt az anyagot megjelentetni. Jó az, ahogy Bori Imre is tette, hogy a régi anyagból publikált, hiszen Kálmány Lajosnak a nagy klasszikus gyűjteménye részben éppen erről a területről való. A Szeged vidékéről kirajzó tanyai parasztok leszármazottai közül többen élnek itt. Kálmány Lajosnak egyik nagy mesemondója, Borbély Mihály is itt élt, és családja, rokonsága, ismerősei még élnek. Az ő körükben érdemes lenne gyűjteni.

– *Milyen feltételek szükségesek a gyűjtőmunka sikerességéhez?*

– Egyfajta konokság és lemondás, mert nehéz munka a gyűjtés, bár a magnetofon most már nagyon megkönnyíti. Szívósság, kitartás és nagy lélektani tapintat is kell. Igen fontos, hogy a gyűjtő teljességre törekedjen, tehát egy-egy mesemondójának, énekesének a lehető teljes tudását össze kell gyűjtenie, illetve egy községben, kisebb-nagyobb falukban élő mesei anyagot, dallamanyagot, a hiedelemvilág, a népi tudás emlékezetét. Mindig a lehető legnagyobb teljességre kell törekedni – ez is egyfajta nagy kitartást igényel az embertől. Régebben nem törődtek ezzel. Egy-két adatot, egy-két mesét vagy éneket jegyeztek csak föl. Most arra törekszünk, hogy a teljes tudás birtokába jussunk.” (*Magyar Szó, 1974. február 20. 12. p.*) E szabadkai látogatás és előadás kapcsán olvassuk Beszédes Valéria 2000-ben megjelent évfordulós cikkében: „Vajdasági kapcsolatait a 70-es években újította fel. 1974-ben Mikuska Milka meghívására sok-sok évtized múltán látogatott Szabadkára. Akkor megkereste azt a házat is, ahol született. Bizonyára sokan akadnak még, akik emlékeznek a népballadáról tartott nagy hatású előadására, melyet a városháza dísztermében mondott el.” (*Szabad Hét Nap, 2000. június 7. 14. p.*)

Hogy a szabadkai lapok tartalmazzanak-e további adatokat Ortutay 1974-es ottani látogatásával és előadásával kapcsolatban, annak utánanézve a *7 Nap*-ban a következő – szedésében is kiemelt – beharangozó hírt olvashatjuk: „Dr. Ortutay Gyula előadása Szabadkán. Dr. Ortutay Gyula, az ismert néprajztudós ma, pénteken Szabadkára látogat és este hatórai kezdettel érdeklődésre számot tartó előadást tart a régi városháza dísztermében. A kiváló etnográfus, aki egyébként városunkban született, a magyar népballadáról beszél majd a közönségnek. Neves vendégünket a szabadkaiak is jól ismerik, hiszen jó néhány műve hozzánk is eljutott. Az esten néhány népballadát is hallhatunk majd a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjainak tolmácsolásában. Az előadás előtt a városháza előcsarnokában megtekinthető az a kiállítás, amelyen vojlovicai szőttéseket és varrottasokat mutat be a városi múzeum.” (*7 Nap, 1974. február 15. 9. p.*) Mint látható, a két idézett lap ugyanarról az előadásról ad hírt, de csak a három rövidhírben szereplő információkból lehet több-kevesebb pontossággal összerakni az előadással, az előadóval, valamint az előadás körülményeivel és helyszínével kapcsolatos adatokat. Hogy ki volt Ortutay szabadkai meghívója, annak kapcsán Beszédes Valéria előbb idézett évfordulós cikkéből értesülhetünk, az előbb bemutatott sajtóhírek azt nem közlik. A meghívó Mikuska Milka Ortutay szabadkai tartózkodása és előadása idején, tehát 1974 februárjának közepén a szabadkai Városi Múzeum munkatársa volt múzeumőri rangban (ezt nevezi a szerb muzeológiai rangfokozatok

lajstroma custosnak), tudományos rangfokozata szerint pedig néprajzos magiszter. A pesti Folklore Tanszék folklorista professzorát tehát néprajzos szakember hívta meg.

A szabadkai látogatásról és előadásról maga Ortutay Gyula is megemlékezik Naplójában: „(1974. 2. 17.) Tegnapelőtt autóval elmentem Szabadkára, és este előadást tartottam a régi városháza dísztermében a magyar balladáról. Gimnazista lányok balladákat szavaltak, a díszterem zsúfolásig megtelt, s úgy ünnepeltek, ahogy a hazatérő városuk szülöttét szokás. A tékozló fiút nem emlegették, s erre tán nem is volt indok. Meghatódtam az üdvözlés szerb és magyar mondatain, ott ültek a nézők közt a szabadkai rokonok majd teljes számban: a Némethek (a múzeumi tárlók egyikében a város virilis polgárainak névsorában felfedeztem Németh Mihály dédapámat is), ott volt az újvidéki egyetemről Bori Imre, a rektorhelyettes stb. stb. – a város ügye volt az előadás. Pedig a kedves és boldogtalan Mikuska Milka, néprajzos kollégánk, a Múzeum igazgatója, a »világjáró« Székely Tibor félték, hogy nem lesz nagy közönség. Tudod, magyarázták, Szabadka nehézkes, álmos, a kultúra keveseket érdekel, kevesen leszünk, valószínűleg, de aki eljön, az kitűnő, művelt ember. Nem akartam vigasztalni őket, hogy Ambrus Zoltán, Kosztolányi vonatkozó írásait ismerem – az este aztán nemcsak megcáfolta, fellelkesítette őket. Engem is meghatott, ma is hatása alatt vagyok: boldog voltam, jókedvű, eszembe jutott a gyerekkorom, s örültem, hogy egymást gyűlölő rokonaim legalább egy pillanatra megbékültek. Tegnap Németh Laciéknál... ebédeltem... Nagy ebéd volt, bácskai, aztán Palicson keresztül Öcsivel indultunk haza. Előbb elmentem, megkerestem a Gréczi utcát, ebből nyílik egy kis mellékutca, zsákutca – ott születtem én egy kis, kétablakos földszintes házban... Megálltam a ház előtt a soványka februári napfényben, egy kicsit nézelődtem, de minden álmeghatottság nélkül – örültem, hogy 64 év után ezt a házat is láthattam... aztán ebédelni mentünk... Jó volt, felajzott ez a két nap, s ezért szántam beteg kézzel is az írásnak magam – nem futja többre: eltört a kocsirúd. Félek, nehezen reparálható.” (*Napló III., Budapest, 2010. 368–370.*)

Ortutay tehát 1974. február 15–16-án tartózkodott Szabadkán, a magyar népballadáról szóló előadását az első napon tartotta. Nem kétséges, hogy az előadásnak nagy sikere lehetett, hisz – ahogy Bori Imre fogja írni négy esztendő múlva Ortutayt búcsúztató nekrológiájában – „elbűvölően tudott értekezni és előadni”. Nem valószínű, hogy szabadkai előadását leírta volna, nem találtam ugyanis adatokat arról, hogy a magyar népballadáról 1974-ben vagy utána nálunk tanulmánya jelent volna meg. Ha lett volna ilyen előre megírt szövege, azt a szabadkai *Üzenet* folyóirat biztosan boldogan közölte volna. Nyilván fejből vagy jegyzeteiből adott elő, ami egyébként elvárható is volt egy egyetemi tanártól (sőt ma is). Ortutay a ma-

gyar népballadákkal már folklorista karrierjének kezdetétől foglalkozott, a székely népballadából készült válogatása, megfelelő előszóval, először 1935-ben jelent meg. Ez a híres s egyébként pompázatosan szép kötet – Buday György, Ortutay szegedi barátja készített hozzá fametszeteket – a háború előtt és utána is, számos kiadásban megjelent. De nem sokkal Ortutay szabadkai látogatása előtt jelent meg a magyar népballadakincs reprezentatív válogatása (*Magyar népballadák. Szerkesztette és a bevezetőt írta Ortutay Gyula, válogatta és jegyzetekkel ellátta Kríza Ildikó. Budapest, 1968., későbbi kiadásokban is!*), de említhetnék még egy pompás kivitelű balladakiadványt is (*A nagy hegyi tolvaj. Magyar népballadák. Válogatta és a bevezetőt írta Ortutay Gyula, a jegyzeteket összeállította Kríza Ildikó. Budapest, 1971.*).

A szabadkai meghívás feltehetően egyfajta jóvátételként csapódott le Ortutayban, hisz Naplójából tudjuk, hogy négy esztendővel korábban, amikor 60. születésnapját ünnepelték, tanítványai és az egész ország „a szeretet hullámaival” árasztotta el az ünnepeltet, ez a szeretet „mindenünnen áradt”, kivéve Szabadkát, írta le Ortutay. Tehát szülővárosát soha nem felejtette el, halála előtt egy esztendővel adott interjújában nagy-nagy nosztalgiával szólaltak meg szavaiban a gyerekkor emlékei (a *bajok* és a *bájok* iránt mindig érzékeny Ortutayra oly jellemzően): „Máig sem felejttem el... a bunyevác asszonyok ünneplő ruhájának a színességét, hosszú és bő szoknyájuk selymes suhogását.” (*Látogatás az élő magyar néprajznál. Arc-képvázlat Ortutay Gyuláról. Komáromi József Sándor interjúja, 7 Nap, 1977. március 18. 16. p.*)

Naplójának idén megjelent III. kötetét – szemben a másik kettővel – nem lehet csupán viszolygással olvasni. A nagy tudományos feladatok elől mindig kitérő, helyette a hedonista életmódot vállaló, a számos stallumai-ból nyerhető előnyöket és privilégiumokat csontig kihasználó Ortutayt ezekben az esztendőkből megérinti a mulandóság réme, a test bajai és nyomora. Ezekben az esztendőkből már a beteg, szenvedő ember képét kapjuk a naplójegyzetekben, s látjuk a szerzővel együtt, hogy az évtizedek nagy-nagy fogadkozásainak semmi esélye, közben egymás után távoznak barátai, egykori harcostársai. Ilyen kontextusban került sor a szabadkai látogatásra is, nyilván maga Ortutay is érezhette, hogy ez volt búcsúlátogatása szülővárosában. Az évtizedeken át tervezett, de mindig hátrább tologatott nagy monográfiák nem íródtak meg, s arra sem futotta az időből, hogy sokszor emlegetett saját mesegyűjtéseit sajtó alá rendezze, feldolgozza és kiadja.

Amikor Ortutay 1971-es újvidéki látogatása után egy esztendővel az 1972/73-as tanévben az újvidéki Bölcsészkar Magyar Tanszékén megindult a harmadik fokozati képzés (magiszterképzés), Bori Imre többünk

néprajzi okítása és pallérozása céljából Ortutayt is meghívta egy kurzus tartására. Udvarias válaszelevele voltaképpen a felkérés elhárítását jelentette; sem a levelében megadott időpontban (az 1973/74-es tanév második szemesztere), sem pedig később nem tudott Újvidékre utazni. (Arról nincsenek ismereteim, hogy Ortutay 1974-es szabadkai látogatása idején – előadását Bori Imre is meghallgatta – szóba kerültek-e az újvidéki kurzustartás kilátásai vagy konkrétumai.) Ortutay Gyula az újvidéki Magyar Tanszéken szervezett magiszteri stúdiumoknak nem volt oktatója. Időbeosztásáról, programjainak állandósult zűrzavaráról és túlfeszítettségéről és az ekkor már egyre jobban jelentkező testi bajairól el kell olvasni naplójának III. kötetét. Az abból megismerhető adatok alapján biztosra vehető, hogy Ortutay akkor sem tudta volna vállalni az újvidéki tanítást, ha nagyon akarta volna. Feljegyzéseiből látható, hogy nemcsak ilyesméről, hanem sok minden másról is kénytelen volt már lemondani életének utolsó évtizedében. Ennek részletezésétől eltekintek, akit ez érdekel (nemcsak a sikamlós vonatkozások miatt, ezeken eleget rágódott a Napló első két kötetének – eddig elem került – anyaországi „recepciója”) az vegye kézbe a Napló III. kötetét.

Ortutay Gyula 1978. március 22-én hunyt el Budapesten. Naplójának III. kötetében az utolsó feljegyzés 1977. június 8-áról olvasható. Komáromi József Sándor vele készített interjúja 1977. március 18-án jelent meg a szabadkai *7 Nap*-ban. Tehát ennél korábban készült Budapesten, az interjúból pontosan azonosíthatóan az MTA Néprajzi Kutatócsoport budai várbeli, Országház utcai épületének emeletén, Ortutay igazgatói irodájában. Ortutay ekkor már komoly beteg volt, ezt utolsó naplóbejegyzéséből is tudjuk, a halálakor megjelent *Magyar Nemzet*-beli nekrológ (1978. március 24. 7. p.) az MTA által kiadott gyászjelentésben szereplő megfogalmazás szerint „hosszú, súlyos betegség után szerdán, 68 éves korában elhunyt Ortutay Gyula akadémikus”, s utána felsorolja – nem kevés – közéleti és politikai funkcióját is. Voigt Vilmos e dolgozatban említett *Bácsorszá*-beli emlékezésében írja a következőket: „Egy évvel halála előtt Ortutay már ritkán járt be a Néprajzi Kutató Intézetbe, olyannyira lefogyott, hogy azt mindenki csak a súlyos betegség és a kezelés »eredményének« tudhatta. Ekkor már ritkán adott interjút. Kár, hogy Komáromi nem kérdezte többet délvidéki kapcsolatairól. Utolsó alkalom lett volna.”

Ortutay Gyulát halálakor a jugoszláviai magyar sajtóban és folyóiratokban – az elhunyt akkor tudott tudományos szerepének és jelentőségének megfelelően – nem kevesebb, mint hat nekrológ búcsúztatta. Herczeg János „vasárnapi jegyzete” (*Magyar Szó*, 1978. április 2. 18. p.) könnyű kézzel felrajzolt képét villantja fel az elhunytak a megszokott hercegi modorban. Penavin Olga nekrológja (*Magyar Szó*, 1978. április 1. 12.

p.) a tudós Ortutay opusát sorolja fel, s bőven idéz megnyilatkozásaiból. Voltaképpen ugyanerre teszi a hangsúlyt a tanítvány Beszédes Valéria is. Nem szól azonban Ortutay 1974-es szabadkai látogatásáról és előadásáról (*Üzenet*, 1978. 5. szám, 328. p.). Bori Imre nekrológja az egyetlen, amelyben bizonyos utalás történik Ortutay szabadkai látogatására és előadására: „A sors szeszélye hozta úgy, hogy Szabadkán szülessen. A várost azonban sohasem érezte szűkebb szülőföldjének... Túl korán elkerült tőlünk, mintsem hogy szellemi gyökereivel televényünkbe kapaszkodhatott volna. De életének utolsó tíz esztendejében, amikor tudományos csereforgalmunk is pezsgő szakaszába érkezett... ő is nosztalgiával emlegette a csak papíron vallott szülővárost, s előadást is tartott benne szívéhez nőtt tudományáról, a néprajzról.” (*7 Nap*, 1978. március 31. 18. p.)

Jómagam, az akkor kezdő néprajzkutató, akinek éppen Ortutay halálának esztendejében jelent meg első néprajzi könyve (*Az emberélet fordulói. Gombosi népszokások. Újvidék*, 1978.) mindenkit túllihegve két nekrológgal is búcsúztattam Ortutay Gyulát, akivel sohasem találkoztam, nem is láttam. 1971-es újvidéki látogatása és előadása idején sorkatonai szolgálatomat töltöttem Montenegróban, 1974-es szabadkai előadásán pedig nem voltam jelen. Ha ott lettem volna, szokásomnak megfelelően Ortutayval dedikáltattam volna akkor meglévő könyveit. A *Magyar Szó* szabadkai oldala Újvidéken nem volt kapható, a lap újvidéki kiadása pedig nem is adott hírt a látogatásról és előadásról. Egyik nekrológom az ifjúsági hetilapban jelent meg, s a lap olvasóihoz szólóan lírai hangütésben búcsúztattam Ortutayt. Harminc év távlatából ma már úgy látom – főleg Naplójának három kötete fényében – hogy egy kissé túlbecsülő írás egész lapoldalnyi terjedelemben. A cím is ifjonti szemléletet és alázatot tükröz: *A népi műveltség apostola. (Képes Ifjúság*, 1978. március 29. 23. p.) A másik Ortutay-nekrológot – három folyóirat-oldalnyi terjedelemben – a *Híd*-ban tettem közzé. Ma újraolvasva ezt a dolgozatot, úgy tűnik, ez a szöveg társilagabb az előbbinél, bár ma már ezt sem így fogalmaznám meg. (*Híd*, 1978. 4. szám, 475–477.)

Ortutay születése óta eltelt száz esztendő, halála óta jó három évtized. 1981-ben kiadott válogatott tanulmánykötete óta nem jelent meg tőle más könyv, bár az anyaországi nekrológok néhány sajtó alatti nagy mű közeli megjelenését is sejtették. Dömötör Tekla ezt írta: „Jelenleg is több fontos monográfiája van sajtó alatt.” (*Ethnographia* 89[1978] No 2. 183.) Úgy kell-e tekinteni, hogy Ortutay folklorista életműve egyenlő azokkal a régi művekkel: népmesegyűjteményekkel (szinte mindegyik több kiadásban), tanulmánykötetekkel (mindegyikben számos újraközölt dolgozattal), vagy azzal a néhány könyvecskéjével, melyek még a harmincas évek második felében jelentek meg. A társszerzővel írt vagy válogatott könyve vagy nép-

költészeti antológiái is több kiadásban forognak közkézen. A Rádióban elhangzott népszerűsítő előadásából nőtt ki *Kis magyar néprajz* című könyve, mely még 1940-ben jelent meg először, s utána több, részben módosított kiadásban, a háború előtt és után is.

Ennyi lenne csupán a 20. század egyik legnagyobbnak tartott magyar folklórkutatójának életműve? A centenáriumi év (2010) még tart. Meglátjuk, hogy az utódok, tanítványok, egykori közeli munkatársak (aki még él) mit fognak kezdeni ezzel az életművel. Nagyon szomorú lenne ugyanis, ha Naplójának három testes kötete válna az Ortutay-opus legfontosabb alkotásává, ahogy arra utalások találhatók a Napló kritikai fogadtatásának szövegeiben.

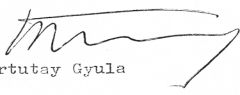
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT
Budapest, I., Országház u. 30.
Telefon: 160-160, 160-080

dr. Bori Imre egyetemi tanár
Girpanova 47
21000 Novi-Sad

Kedves Imre !
Kedves Marika !

Haza érkezve az első dolgaim közé tartozik, hogy Maguknak is, Szeliéknek is írjak. A találkozásunk és mind a két este emlékezetes marad számomra, és azt is megírhatom kedves Imre, hogy a Veled való találkozásomat sok szempontból a magam számára is igen fontosnak tartom és remélem meg is tudom tenni mindazt ami reám tartozik a Veled kapcsolatos magyarországi irodalompolitikai ügyekben. Nagyon jó találkozás volt. Könyvedet, elsőnek a Radnótiról szólót, a jövő héten olvasom, mert ez a hét eluszik minden-féle hivatalos ügyekben. Véleményemet is igyekszem mihamarabb megírni, vagy pesti találkozásunkkor élőszóval elmondani.

Mielőbbi értesítéset várja, a kisasszonyokat is, titeket is igaz baráti szeretettel üdvözöl.

Ortutay Gyula

Budapest, 1971.III.25.

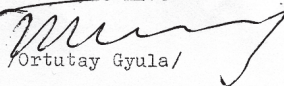
Budapest, 1973. január 23.

Dr. Dragisa Z i v k o v i c
A Bölcsészettudományi Kar dékánja
Novi Sad

Igen tisztelt dékán Ur!

Megtisztelő meghívó levelüket megkaptam, és azt köszönettel fogadom. Meg vagyok győződve arról, hogy ennek a tanfolyamnak a megtartását fölülttes hatóságunk, a Művelődésügyi Minisztérium is helyeselni fogja. Sajnos, időbeosztásom ebben az évben olyan súlyosan megterhelt, hogy számomra az 1973/74-es tanév második félévére kinálódik alkalmasnak. Ugy látom leveléből, hogy erre van lehetőség. A továbbiakat Dr. Bori Imrével tisztázni fogom.

Tisztelő hiva

Ortutay Gyula/

Függelék

Két Ortutay-level

A hasonmásban itt közzétett két levelet Ortutay Gyula 1971-es újvidéki látogatása után küldte Bori Imrének. Az első levél közvetlenül Pestre való visszaérkezése után fogalmazódott, és a feladó első benyomásait tükrözi a látogatás után. A benne foglaltak egybevetése a Naplóban olvasható (és dolgozatomban idézett) részletekkel nem képezi vizsgálatom tárgyát, azzal tehát nem foglalkozom. A levélnek mintegy egyharmadnyi részét képező zárósortait, ami személyes és családi vonatkozású közléseket tartalmaz, elhagytuk.

A második levél címzettje ugyan az újvidéki Bölcsészkar dékánja, de annak a fontos szervezőmunkának egyik dokumentuma, aminek során Bori Imre kiharcolta a magiszterképzés megindítását az Újvidéki Bölcsész-

kar Magyar Tanszékén is, neves magyarországi szakemberek bevonásával. A levelezést Ortutay Gyulával is ő folytatta dékáni megbízatás alapján, mivel az magyarul nem tudott, s számára szerbül Bori közvetítette a meghívottak igenlő, nemleges vagy halasztó válaszait. Ennek sorába tartozik ez az Ortutay-levél is. Ortutay, mint tudjuk, az újvidéki magiszterképzésbe már nem tudott bekapcsolódni.

Mindkét itt közölt levél eredetije Bori Imre hagyatékában van, s kéresemre özvegy Bori Imréné és lánya, dr. Ózerné (Bori) Ágnes volt szíves előkeresni és fénymásolatban rendelkezésemre bocsátani. Itteni közzétételük is az ő hozzájárulásukkal történik, amiért ezen a helyen is köszönettel tartozom. Bori Imre hagyatékában további Ortutay-levelek is vannak, ezek azonban nem érintik a dolgozatomban tárgyalt kérdéskört, s személyes és családi vonatkozásaik miatt ezúttal nem kértem és nem is nyertem betekintést tartalmukba.